

Akademske knjige

mag. Aleš POGAČNIK, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti

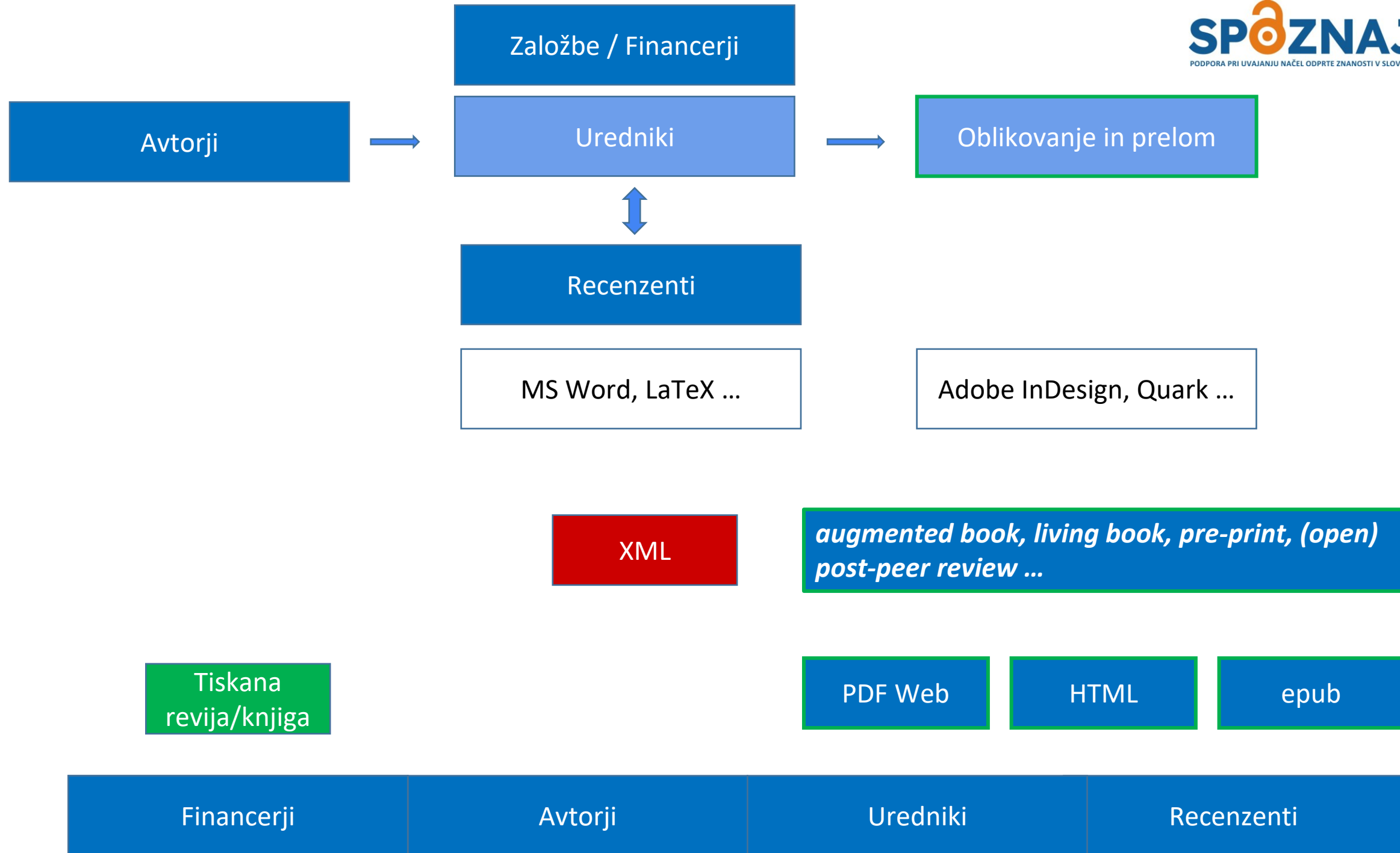
Ljubljana in online, Centralna tehniška knjižnica Univerze v Ljubljani,
Predstavitev za konzorcijske partnerje in širšo javnost, 20. 3. 2025

- Kaj je akademska knjiga?
- Kakšne so slovenske akademske knjige?
- Kaj se je dogajalo v projektu PALOMERA?
- Kakšne so ugotovitve projekta PALOMERA in kako veljajo za Slovenijo?

The logo for PALOMERA features a stylized green graphic on the left, consisting of several overlapping leaf-like shapes and a central figure with arms raised. To the right of this graphic, the word "PALOMERA" is written in a large, bold, green serif typeface.

PALOMERA

Izhodišče projekta PALOMERA

Akadske knjige so opredeljene kot znanstvene, recenzirane knjige, vključno z monografijami, poglavji v knjigah, zborniki, kritičnimi izdajami in drugimi obsežnimi znanstvenimi deli. Učbenike in poljudnoznanstvene knjige smo obravnavali kot drugo kategorijo, vendar je raziskovalna skupina ohranila vključujoč pristop, tj. raziskovalci so želeli razumeti, kako so akademske knjige opredeljene v vsaki analizirani državi, vključno z različnimi načini vrednotenja.

Academic books are defined here as scholarly, peer-reviewed books including monographs, book chapters, edited collections, critical editions, and other long-form scholarly works. We treated textbooks and popular science books as a different category, however, the research team has maintained an inclusive approach, i.e. researchers aimed at understanding how the academic books were defined in each analysed country, including the variety of quality assessment practices they undergo.

Slovenske opredelitve

2.01 Znanstvena monografija

Znanstvena monografija je publikacija, v kateri se znanstveno, sistematično, izčrpno in vseobsegajoče obravnava neki problem, vprašanje ali predmet, oseba ali dogodek, v enem zvezku oz. v določenem številu zvezkov, ki se objavljajo istočasno ali v vnaprej določenem časovnem obdobju. Znanstvena obravnava vključuje analizo znanstvene literature o obravnavanem problemu, ki se jo na temelju lastnih raziskovalnih izsledkov in izkušenj sintetizira v izvirna spoznanja. Publikacija mora biti recenzirana, imeti mora CIP in ISBN (ISMN). Sem uvrščamo tudi znanstvene zemljevide. Znanstvenokritične izdaje vira, ki zajemajo reprodukcijo, prepis ali prevod historičnega vira, uvrščamo v tip 2.28, znanstvene slovarje, enciklopedije ali leksikone pa v tip 2.26 ali 2.27.

Zbornikov s konferenc, zaključnih in drugih poročil o delu na raziskovalnih nalogah in projektih ipd. ne uvrščamo v ta tip. Prav tako sem ne uvrščamo doktorskih disertacij, ki naknadno izidejo kot znanstvene monografije, če v vsebini dela ni nobenih dopolnitev/sprememb.

Vrednotenje

Razdelitev: I Znanstvena, II Strokovna uspešnost:

1 Znanstveni članek (24 tipov objav) 2 Znanstvena monografska publikacija in drugi dokumentirani dosežki (33 tipov objav)

Tip	Znanstvene točke	Strokovne točke
2.01 Znanstvena monografija	160 točk (avtorji/uredniki vira): #če ima več kot 100 strani #če je pri tuji založbi iz seznama BIBLIO-C ali sodi v SSH 60 točk (avtorji): #če ima več kot 100 strani in je izšla pri tuji založbi (ki ni na BIBLIO-C) ali ni SSH 50 točk (avtorji): #če ima manj kot 100 strani in je izšla pri domači založbi 25 točk (avtorji/uredniki vira) #če je zemljevid #če ima monografija 20--100 strani in je izšla pri založbi iz BIBLIO-C ali sodi v SSH 10 točk (avtorji): #če je izšla pri tuji založbi, ki ni na BIBLIO-C ali pri domači založbi (in ne sodi v SSH) #do 80 točk (uredniki monografije/zbirke): največ dve na leto #60 točk (avtorji prispevka 30 strani in več) #40 točk (avtorji prispevka 15 do 29 strani) #20 točk (avtorji prispevka manj od 15 strani)	40 točk (nad 50 strani) 5 točk (50 ali manj strani)

Posebnosti: #točke se delijo, razen če gre za urednike revij, znanstvenih slovarjev, enciklopedij in leksikonov

#prevod je 50 % točk

#stran je 2000 znakov s presledki (100 strani = okoli 7 avtorskih pol)

Bibliografska merila znanstvene in strokovne uspešnosti, 2023. Priloga 1 uredbe *Metodologija ocenjevanja prijav v postopkih za (so)financiranje znanstvenoraziskovalne dejavnosti* (št. 6319-5/2022-11 z dne 29. 5 2024, neuradno prečiščeno besedilo), <https://www.arrs.si/sl/akti/24/inc/Priloga%201.pdf>

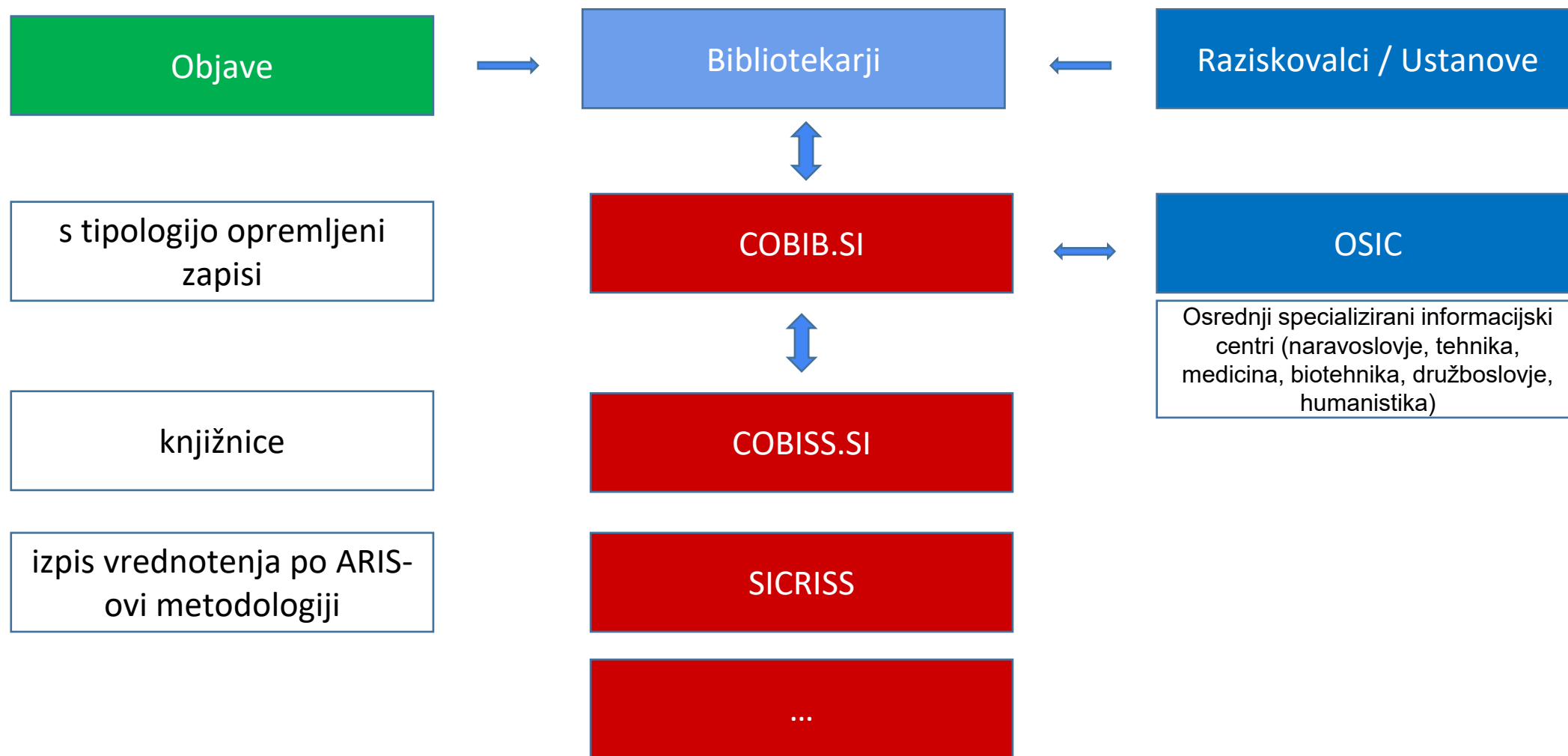
Tip	Znanstvene točke	Strokovne točke
2.02 <i>Strokovna monografija</i>	IZJEMOMA (vsaj več kot 4 strani): #60 točk (avtorji prispevka 30 strani in več) #40 točk (avtorji prispevka 15 do 29 strani) #20 točk (avtorji prispevka manj od 15 strani)	40 točk (nad 50 strani) 5 točk (50 ali manj strani)
2.03 <i>Univerzitetni, visokošolski ali višješolski učbenik z recenzijo</i>		50 točk
2.04 <i>Srednješolski, osnovnošolski ali drugi učbenik z recenzijo</i>		15 točk
2.06 <i>Slovar, enciklopedija, leksikon, priročnik, atlas, zemljevid</i>	IZJEMOMA (vsaj več kot 4 strani): #60 točk (avtorji prispevka 30 strani in več) #40 točk (avtorji prispevka 15 do 29 strani) #20 točk (avtorji prispevka manj od 15 strani)	40 točk (nad 50 strani) 5 točk (50 ali manj strani)
2.26 <i>Temeljni znanstveni slovar ali leksikon</i>	160 točk (avtorji) #80 točk (glavni urednik) #60 točk (področni urednik) #60 točk (avtorji, skupno ne več kot 80; 30 strani in več) #40 točk (avtorji, skupno ne več kot 80, 15 do 29 strani) #20 točk (avtorji, skupno ne več kot 80, krajše od 15 strani) #10 točk (avtorji prispevka, skupno ne več kot 80)	
2.27 <i>Znanstveni terminološki slovar, enciklopedija ali tematski leksikon</i>	120 točk (avtorji) #60 točk (glavni urednik) #40 točk (glavni urednik) #60 točk (avtorji, skupno ne več kot 80; 30 strani in več) #40 točk (avtorji, skupno ne več kot 80, 15 do 29 strani) #20 točk (avtorji, skupno ne več kot 80, krajše od 15 strani) #10 točk (avtorji prispevka, skupno ne več kot 80)	
2.28 <i>Znanstvenokritična izdaja vira</i>	160 točk (uredniki): #če ima več kot 100 strani #če je pri tuji založbi iz seznama BIBLIO-C in sodi v SSH	
2.31 <i>Zbornik recenziranih znanstvenih prispevkov na mednarodni ali tuji konferenci</i>	25 točk (skupno največ 50; avtorji prispevkov) #če so krajši od 4 strani, le 50 %	
2.32 <i>Zbornik recenziranih znanstvenih prispevkov na</i>	20 točk (skupno največ 50; avtorji prispevkov)	

- monografija (nad 100 strani) avtorjem prinese 160 točk: ampak le,
 (a) če so iz SSH (= družboslovje in humanistika) ali če
 (b) knjiga izide pri (tuji) založbi iz BIBLIO-C
- če niso iz SSH ali če knjiga izid pri katerem od drugih založnikov, potem le 60 (tuja založba) ali 50 (domača založba)
- izvirni znanstveni članek v reviji Q2–Q4 (lahko tudi slovenski) prinese 60–100 točk
- izvirni znanstveni članek v zelo ugledni Q1 reviji lahko tudi 300 točk
- poglavje v monografski publikaciji pa (glede na obseg) le 20–60 točk (tudi če gre za knjigo pri založbi iz BIBLIO-C ali iz SSH)

Merijo se še odmevnost (število citatov), pridobljena sredstva in kakovost objav:

A'' (= izjemni dosežki) so za objavo monografije v založbi iz BIBLIO-C, kjer pa ni niti ene slovenske založbe,
A' (= zelo kakovostni dosežki) so za objavo monografije pri domači založbi (če si SSH) ali pri založbi iz BIBLIO-C,

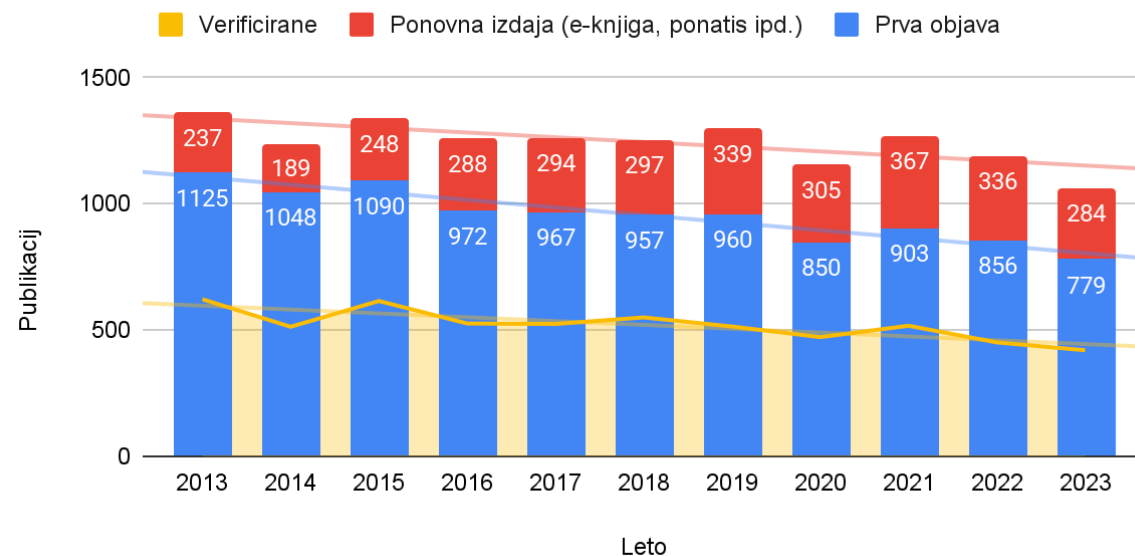
A 1/2 (= pomembni dosežki) so za objavo krajše monografije ali poglavja pri domači založbi (če si SSH) ali pri založbi iz BIBLIO-C.

- (1) Raziskovalci na osnovi slovenskega knjižničnega informacijskega sistema skrbno vzdržujejo svojo bibliografijo, saj je od nje bistveno odvisna njihova poklicna usoda.
- (2) Nekateri bibliografski zapisi vsebujejo podatek o tipu objave, ki je vpet v sistem vrednotenja in iz katerega lahko ugotovimo, v katero skupino znanstvenih del spada posamezna objava.

Slovenske akademske knjige 2013–2023: po letu izida

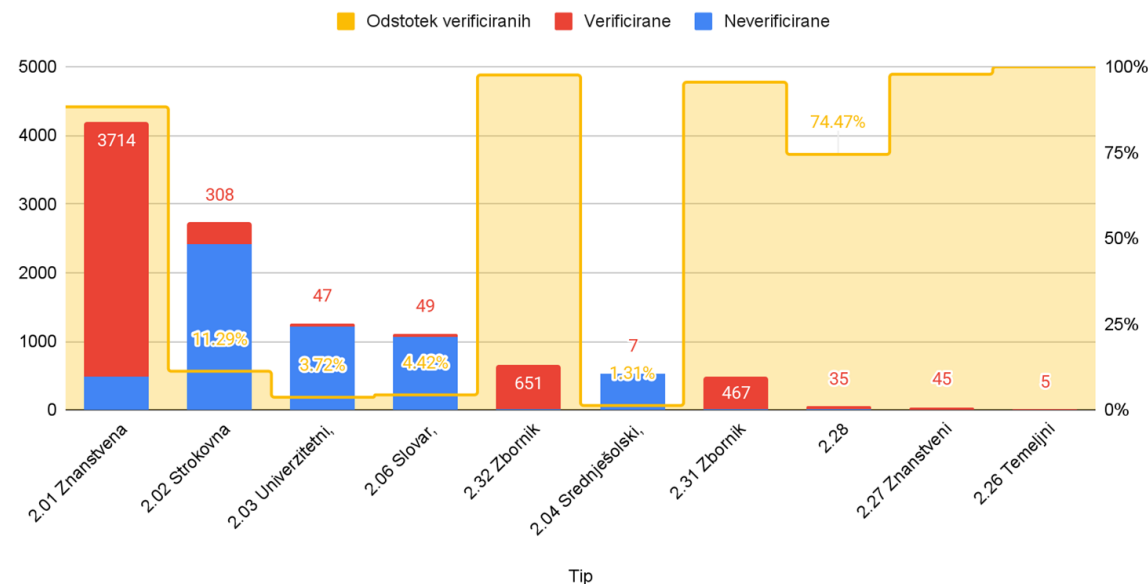
n = 13.691 (vse), n = 5724 (verificirane)

Letno je v povprečju izšlo 520 do 1245 znanstvenih monografij (odvisno od tega, katere tipe del ter ponovne objave, kot so ponatisi, nove izdaje in e-knjige, prištevamo med znanstvene monografije). Število se zmanjšuje, posebej po letu 2019; letno je upadlo za okoli 6,5 %.

Slovenske akademske knjige 2013–2023: verificirane tipologije

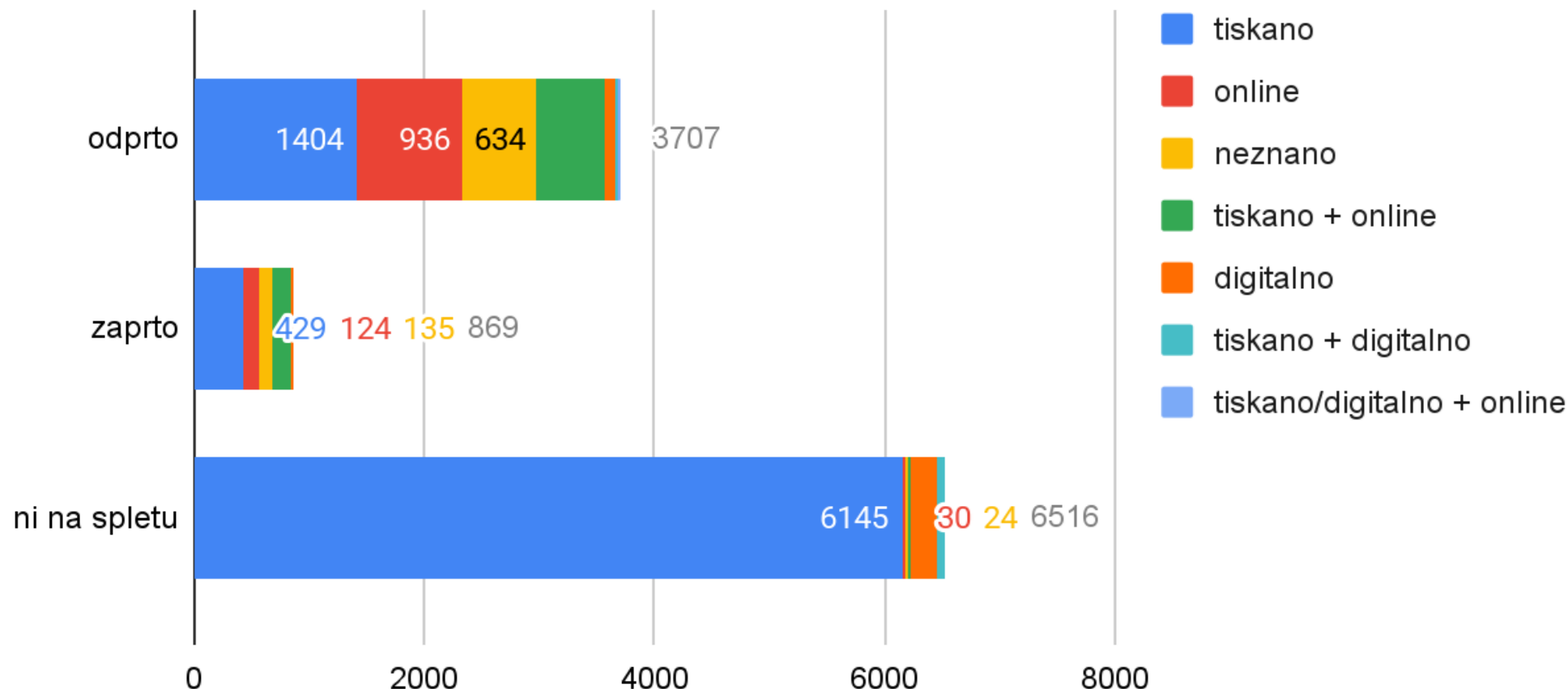
n = 11.092

Približno polovica monografij s tipologijo je verificiranih; velika večina s tipologijo 2.01 znanstvena monografija.

Slovenske akademske knjige 2013–2023: podatek o fizičnem opisu v primerjavi z odprtostjo

n = 11.092

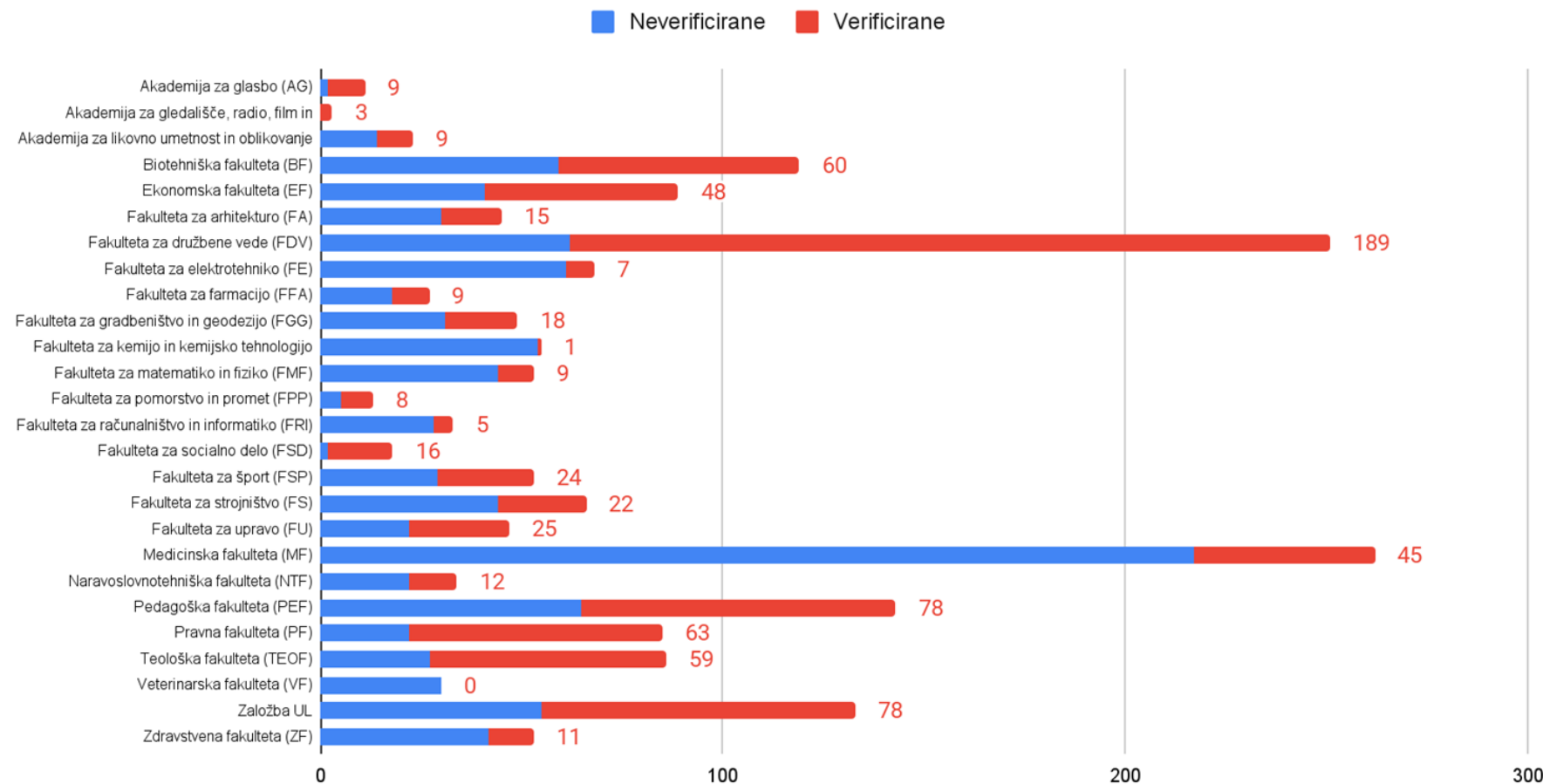

Skupno okoli 60 % monografij ima digitalno objavo.

Okoli ena tretjina znanstvenih monografij je v prostem dostopu.

Slovenske akademske knjige 2013–2023: založniški deleži Univerze v Ljubljani po fakultetah

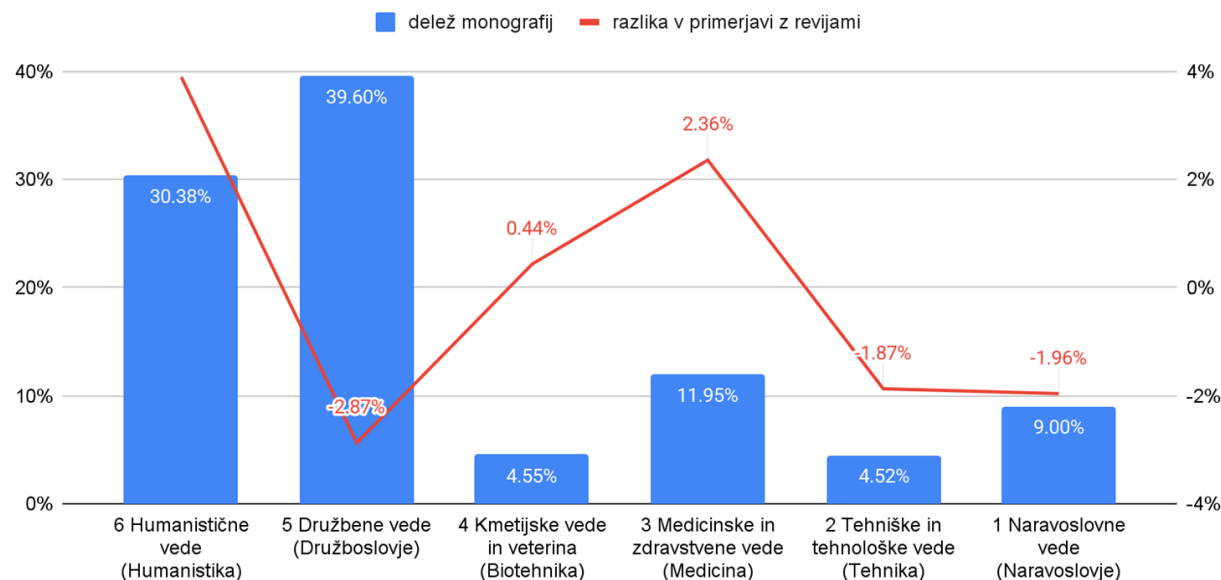
Brez ponazoritve največje, Filozofske fakultete (FF); 658 (440 verificiranih), 26,25 % delež; n = 2507

Štiri največji založniki – UL, ZRC SAZU, UM in UP – so skupaj izdali vsako tretjo znanstveno publikacijo (33,8 %). Več kot četrtno znanstvenih monografij objavi UL; četrtna monografij UL prihaja iz FF.

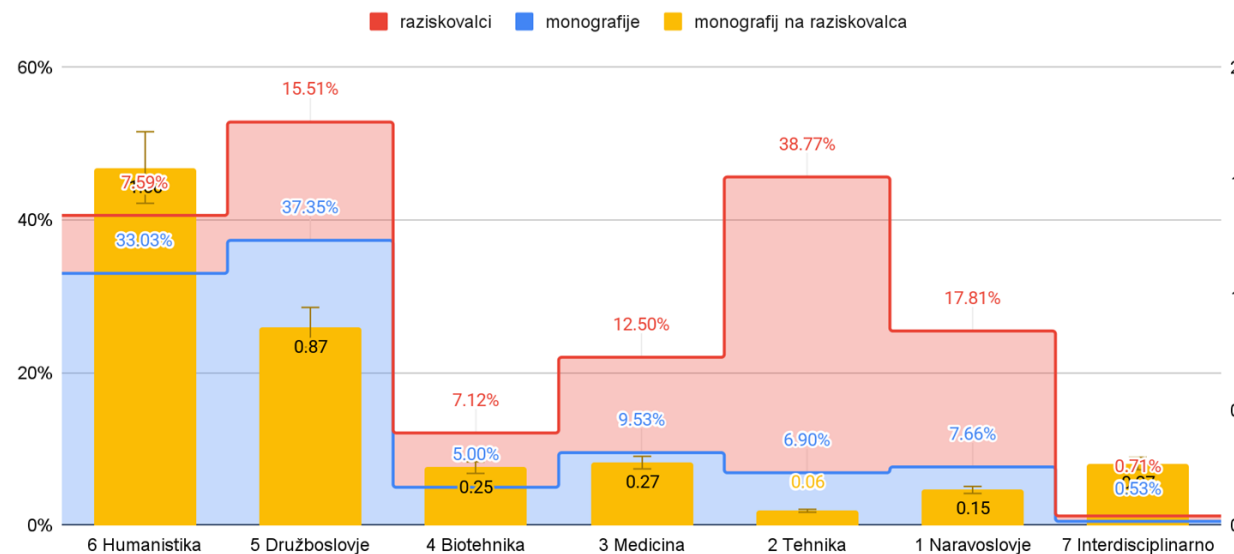
Slovenske akademske knjige 2013–2023: področja po klasifikaciji FORD, primerjava z revijami (2021)

n = 12.554 (monografije), n = 219 (revije)

Slovenske akademske knjige 2013–2023: področja po klasifikaciji ARIS, primerjava z raziskovalci po podatku iz 2023

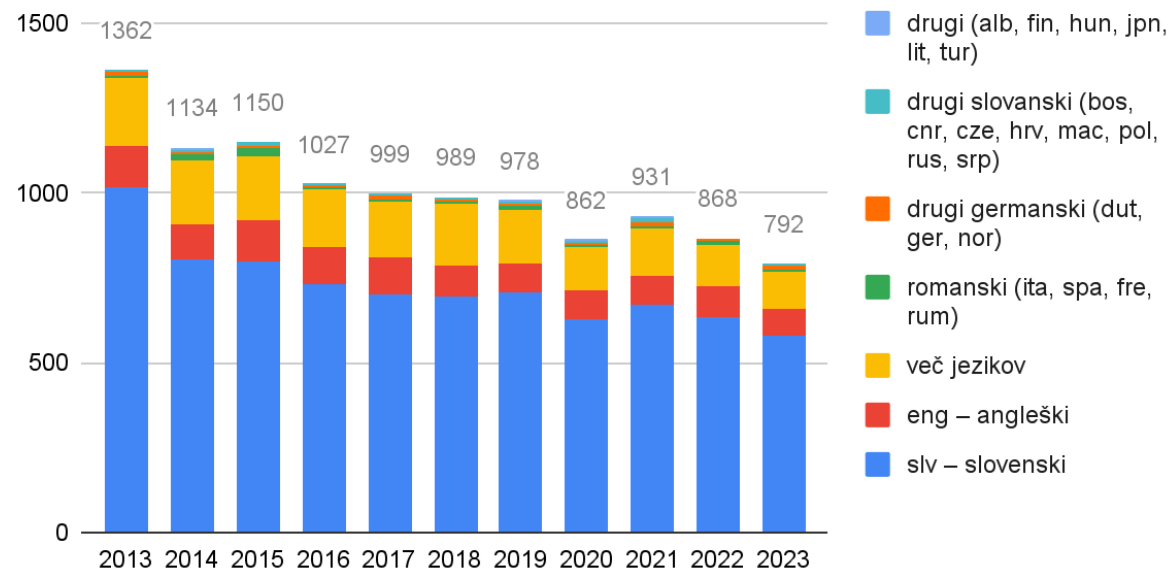
n = 12.629 (monografije), n = 35.137 (raziskovalci)

Okoli 70 % znanstvenih monografij je sodilo v družboslovje ali humanistiko. Raziskovalci iz teh področij so pri izdajanju monografij izrazito bolj produktivni: povprečni raziskovalec humanistike je objavil 1,56 knjige.

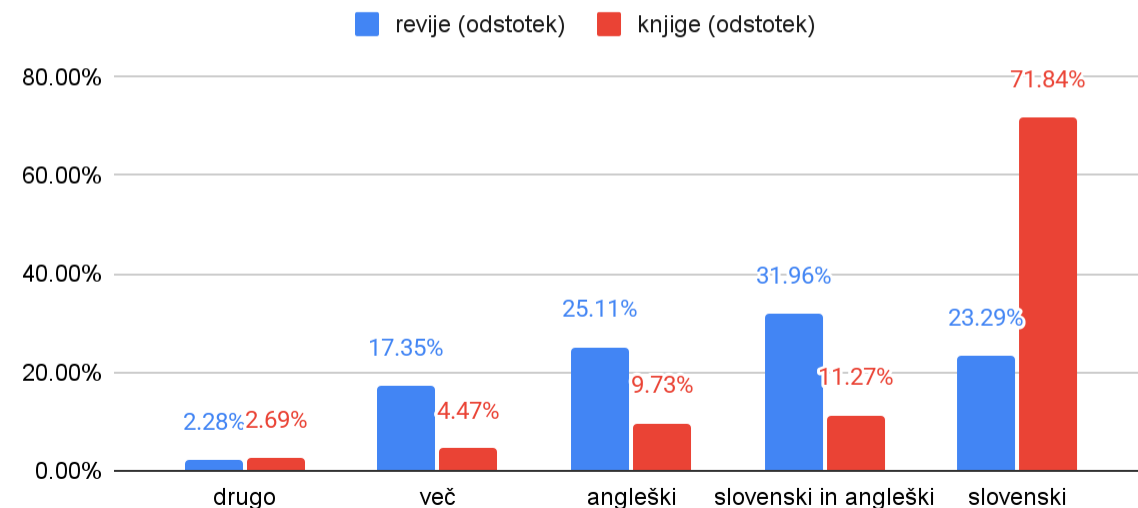
Slovenske akademske knjige 2013–2023: jeziki prvih objav

n = 11.092

Jezik znanstvenih revij (2021) in akademskih knjig (2013–2023) v Sloveniji

n = 219 (revije), 11.092 (knjige)

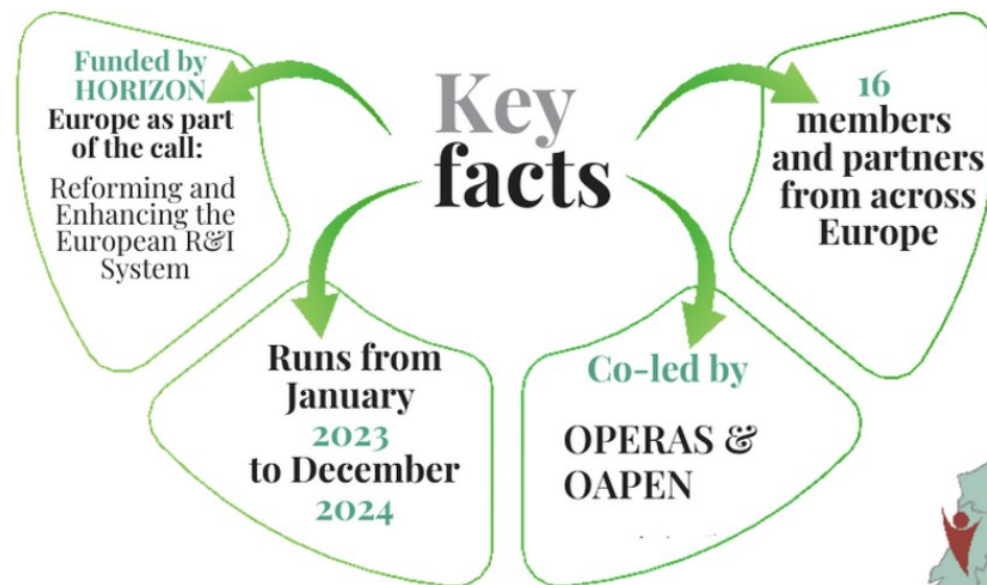

Slovenščina je prepričljiv prvi jezik slovenskih akademskih knjig, razmerje ostaja konstantno; angleščina je bila v nekaj več kot 25 % knjig. V skoraj 75 % slovenskih znanstvenih revij je možna objava v angleščini.

<i>Knjiga</i>	<i>Članek / Revija</i>
večina SSH in domači jeziki	večina STEM in angleščina
v povprečju dolgotrajnejše in enoavtorske	večavtorstvo pogostejše, aktualnejše krajše obdobje
nedosleden recenzentski postopek	standarden recenzentski postopek
slaba pokritost z indeksi in različnimi metrikami	bibliometrija je močno usidrana
knjiga je predmet , forma in prodaja sta pomembni	nepredmeten objekt
specifičnost pri trženju vsakega naslova	zadošča blagovna znamka (ime/ugled revije)
raznovrstnost pri distribuciji in prodajnih poteh, malim založnikom distribucija predstavlja problem	navadno le eno izhodišče (naročnine, neposredno založnik)
e-objava ni samoumevna	e-objava je pravilo
paketna prodaja je neobstoječa ali redka	paketna prodaja e-revij in utečena distribucija
prosti dostop in odprte licence niso tako samoumevne	odprti dostop z licencama, kot sta CC BY in CC BY-SA

- Zaslужeni prihodki
 - Model dvojnih objav (*dual edition model*): najpogostejše, tiskana se prodaja, digitalna je OA
 - *Book Processing Charge* (BPC): od 3650 do 12.000 funtov; [open BPC](#) (Bielefeld): 218 založb, povprečno 6581 EUR
 - Navzkrižno subvencioniranje (*cross subsidies*): podobno, le da prihodki niso le od prodaje knjig, ampak tudi od storitev, subvencij, avtorskih pravic, “zaprtih” in bolj komercialnih knjig in učbenikov ipd.
 - Odloženi OA (embargo): predlog 12 mesecev
 - Tradicionalna prodaja + zeleni odprti dostop
 - Oglaševanje: pogosto pri revijah, ne toliko pri knjigah
 - Množično financiranje (*crowdfunding*): DeGruyter 2013 za knjige 1958–2003, ko so dosegli 2100 USD, je postala OA
 - Zbiranje sredstev (*fundraising*): donacije ipd. nepovratna sredstva za daljše obdobje
 - Obdaritev (*endowment*): zagonska sredstva, financiranje iz obresti, 1,2 mil. USD je 50.000 USD letnih obresti
 - *Freemium*: en digitalni format brezplačen, tiskane idr. objave pa proti plačilu; 5 % je plačnikov, ki vzdržujejo ostale
 - Licenciranje tretjim osebam (*third party licencing*): digitalno OA vsebino odstopiš distributerju, ki to vsebino lahko prodaja (ni znanih primerov za knjige)
- Vgrajena institucionalna podpora
 - Knjižnično založništvo (*library-based*): založništvo je organizirano znotraj knjižnice
 - Subvencioniranja: založba kot enota večje ustanove (ne pa del knjižnice)
- Podpora tretjih oseb:
 - Subvencije: založba dobi finančna sredstva od različnih ustanov, tudi državnih (vendar to na Zahodu velja za nezanesljivo financiranje)
 - Osvoboditev (*liberation*): z donatorskimi ipd. sredstvi odkupujejo avtorske pravice starejših knjig in jih objavljajo OA
- Konzorcijski modeli
 - Knjižnično množično financiranje: knjižnice zbirajo sredstva, odkupijo knjigo in jo objavijo OA
 - Članarine: količinsko velike skupine omogočajo veliko ponudbo
 - Skupna infrastruktura: delitev sredstev
 - Naročite se na odprtje (*subscribe to open*): naročila knjižnic, ko presežejo, postanejo odprte

**In a nutshell,
PALOMERA seeks to
understand why so
few open access
funder policies
include books, and to
provide actionable
recommendations to
change this.**

Members

OPERAS (Coordinator) – Belgium
OAPEN – Netherlands
Hanken School of Economics – Finland
IBL PAN – Poland
LIBER – Netherlands
University of Coimbra – Portugal
DARIAH – France

European Science Foundation – France
ZRC Sazu – Slovenia
SPARC Europe – Netherlands
Bielefeld University – Germany
Georg-August-Universität Göttingen – Germany
OASPA – Netherlands
Aix-Marseille Université – France

Partners

JISC – United Kingdom
Open Book Publishers – United Kingdom

The PALOMERA general objective **to speed up the transition to OA for books** is divided into five specific objectives:

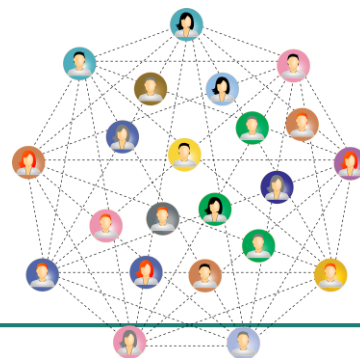

Objective 1

To develop and coordinate a **knowledge base with qualitative and quantitative data** on the OA book policy landscape in Europe.

Objective 2

To understand the **challenges** preventing research funding and research performing organisations from developing and aligning on policies for OA books.

Objective 3

To **engage relevant stakeholders** in the validation of the collected data and the analyses hereof, and the evidence-based, actionable recommendations on how to further advance alignment, diversity, equity, and inclusion in OA book policies and strategies.

Objective 4

To help research funding and research performing organisations **develop policies and strategies** that will advance the transition to OA books through the establishment and operation of a trusted forum (the Funder Forum).

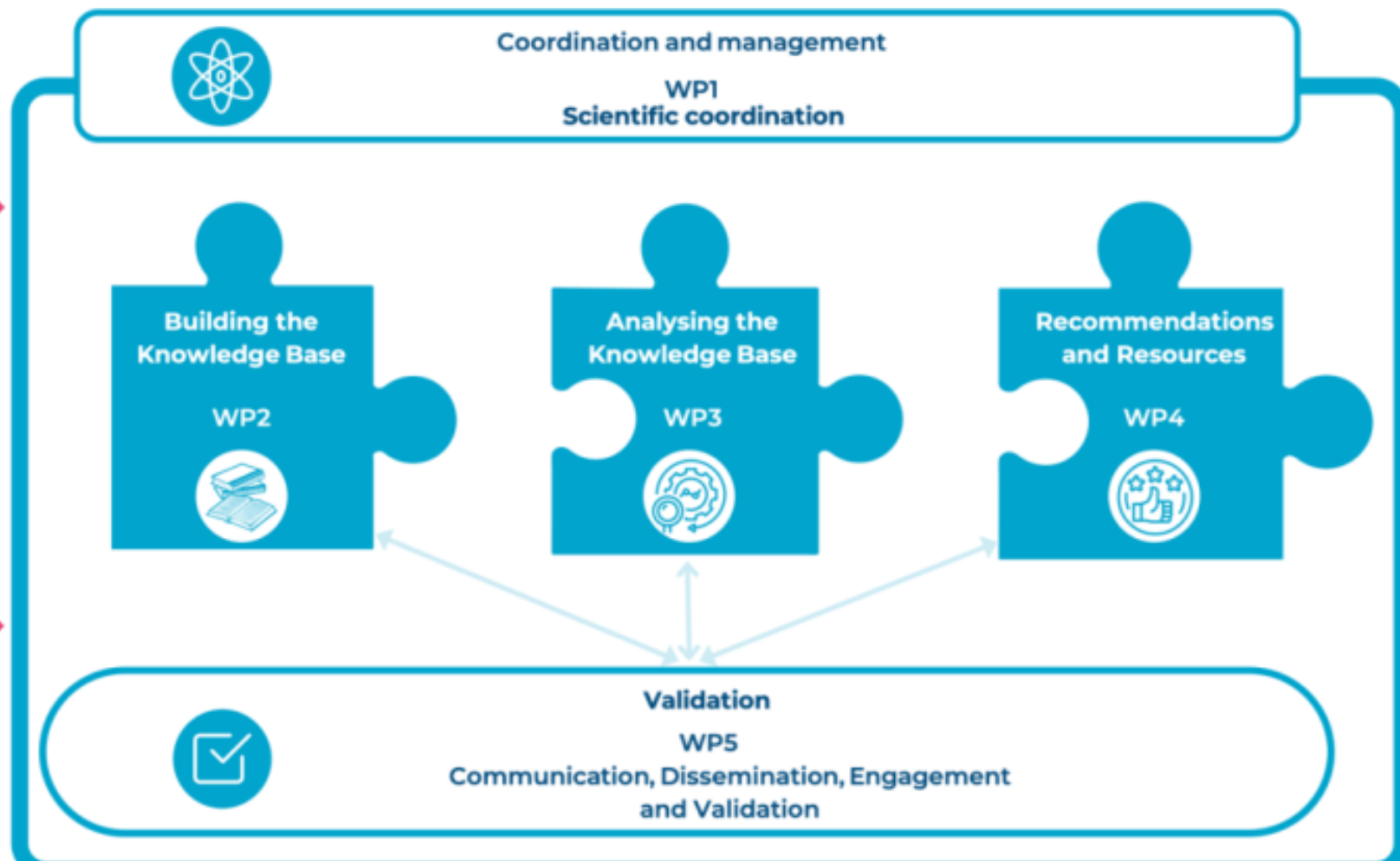
Objective 5

To **learn** from and share experiences with research funding organisations outside of the European research area ERA who have developed OA book policies.

Internal alignment
process

External validation and
co-creation process

Analytical Framework

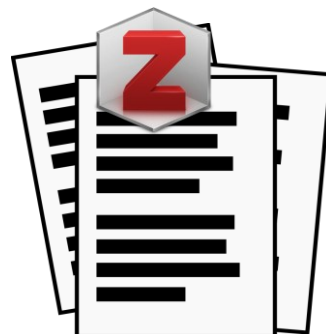
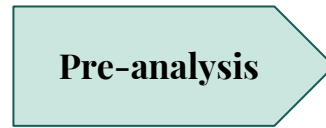
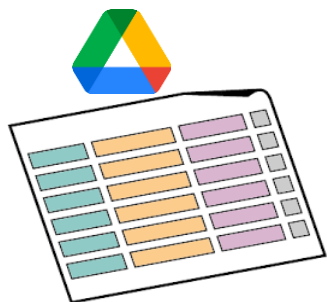
Three cornerstones

PESTLE

Stakeholder

Country perspective

Knowledge Base

Funded by the
European Union

- Research performed in 39 ERA countries
- Over 650 policy and related documents, survey report and 40 interviews collected in the <https://knowledgebase.oabooks-toolkit.org/>
- The Knowledge Base is connected to the OAPEN OA Books Toolkit: <https://oabooks-toolkit.org/> including a new section on funding and policy and with new articles on the topic
- Report on analysis findings published 30 September <https://doi.org/10.5281/zenodo.13827251>
- Actionable and evidence-based recommendations <https://operas-eu.org/projects/palomera/results/recommendations-for-open-access-academic-book-policies/>
- A Funder Forum on OA books has been established
- **We have improved the understanding of the landscape and supported the alignment of policies for open access to academic books!**

Ključne ugotovitve

1. Razlike med načeli (*policy gaps*) in založniški izzivi

- a. OA knjige otežujejo založniški proces (zahteva po OA je pogostejša v manjših državah),
- b. manko nacionalnih politik glede OA knjig nadomeščajo institucionalne,
- c. OA knjiga ni kriterij v sistemu vrednotenja,
- d. OA knjiga ni nagrajena.

2. Večjezikovnost in vidnost

- a. OA objave knjig dajejo prednost angleščini
- b. zaradi večje vidnosti in boljšega vrednotenja

3. Prestiž

- a. pomembnejši kriteriji kot OA so založnik in nadzor kakovosti (recenzentski potopek)
- b. odločitev o OA objavi je povezana z namenom (knjiga ali e-knjiga), karierno stopnjo, sredstvi

Country analysis

OA Policy Framework	
Albania	
Austria	
Belgium	
Bosnia and Herzegovina	
Bulgaria	
Croatia	
Cyprus	
Czechia	
Denmark	
Estonia	
Finland	
France	
Germany	
Greece	
Hungary	
Iceland	
Ireland	
Italy	
Latvia	
Lithuania	
Luxembourg	
Malta	
Moldova	
Montenegro	
Netherlands	
Norway	
Poland	
Portugal	
Romania	
Serbia	
Slovakia	
Slovenia	
Spain	
Sweden	
Switzerland	
Turkey	
Ukraine	
United Kingdom	

- **OA Policy Framework:** High-performing countries demonstrate comprehensive approaches at national, RFO, and RPO levels, while low-category countries often lack developed OA policies, especially for books
- **OA Book Funding and Support Mechanisms:** Some countries show robust financial commitments through national RFOs and RPOs, while others have limited or no known BPC funding mechanisms
- **OA Publishing Landscape:** Some countries have various options for publishing OA books, including major traditional publishing houses and OA-focused publishers, others have limited OA book publishing opportunities outside of university presses

Laakso, M., Bandura-Morgan, L., Bazeliuk, N., Davidson, A., Dreyer, M., Iannace, D. E., Manista, G., Maciej, M., Matthias, L., Ozkan, O., Proudman, V., Păltineanu, S., da Silva Ferreira, N. H., Stone, G., Tummes, J.-P., Wnuk, M., & Varachina, H. (2024). PALOMERA Deliverable 3.1 – Report on Analysis Findings (1.1). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13827251>

Priporočila PALOMERE glede OA knjig

Zeleno = izobraževanje

Modro = poslovno

Črno = tehnično

Rdeče = politično

Načnite temo OA knjig

Uveljavite enostavna načela glede OA knjig

Spodbudite zavedanje o OA knjigah

Razmislite o alternativnem financiranju OA knjig (ne BPC)

Spodbujajte sodelovanje podobnih deležnikov

Priporočila PALOMERE glede OA knjig

Raziskovalne /
izobraževalne
ustanove

Financerji

Odločevalci na
državni ravni

Knjižnice

Raziskovalci

Društva /
Združenja

Ponudniki
odprte
infrastrukture

Založniki

Nagradite OA knjige Spremljajte objave in stroške OA knjig	Zagotovite ustrezno financiranje OA knjig Izboljšajte infrastrukturo za OA knjige	Spodbudite zavedanje glede avtorskih pravic in licenc pri OA knjigah	Promovirajte Spodbudite zavedanje o pomenu	Prevprašajte založnike Razumite založniški proces	Razvijte standarde za svoje panoge Spodbujajte	Spodbujajte sodelovanje Zagotovite poenotenje terminologije	Ponudite jasne informacije Spodbudite zavedanje in možnosti
Vključite obstoječa načela	Spodbudite zavedanje na vseh ravneh	Posvetujte se z deležniki	Izboljšajte vidnost	Izobražujte se	Prevprašajte založnike	Razvijte kontrolne sezname	Izboljšajte vidnost
Spodbudite zavedanje glede pomena	Omogočite fleksibilno financiranje	Razvijte nacionalno strategijo	Pomagajte raziskovalcem z informacijami	Delite izkušnje		Spodbujajte domača spletišča za objavljanje	Izboljšajte metapodatke
Preverite, ali so načela založnikov skladna z vašimi		Vzpostavite mehanizme za financiranje	Financirajte			Dovolite delitev metapodatkov	Objavljajte v več formatih
Izboljšajte metapodatke			Arhivirajte in hranite			Opredelite kriterije, ki jih je treba spremljati	

Rdeče = načelna

Zeleno = izobraževalna

Modro = poslovna

Črno = tehnična

Bela podlaga =
kratkoročno

Siva podlaga =
srednjeročno

Temnejša podlaga =
dolgoročno

Ali gre na boljše ali na slabše?

OPERAS
SI

ales.pogacnik@zrc-sazu.si